

SUMMARY

S. Aksyonova Health and sexual behaviour of adolescents in Ukraine.

According to the results of special representative sample social and demographic surveys provided in 2010 in Ukraine the majority of today's adolescents estimated the value of health as most important life value. However, young people do not try to follow a healthy lifestyle in everyday life. The article highlights the differences between social acceptable and the actual age of beginning of sexual relations also.

Key words: venereal diseases, the smoking, sexual relations, the state of health, healthy way of life.

УДК 373.2:613.954

Т. К. Андрющенко

Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників

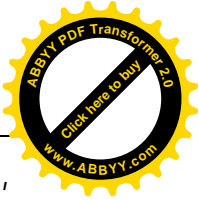
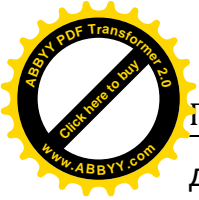
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті визначено теоретичні основи проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку. Уточнено сутність понять «здоров'я», «ціннісне ставлення до здоров'я», «культура здоров'я», «здоровий спосіб життя» з позицій аксіологічного, культурологічного й особистісно-діяльнісного підходів.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальна компетентність, ціннісне ставлення до здоров'я, культура здоров'я, здоровий спосіб життя.

Постановка проблеми. У рейтингу загальнолюдських цінностей здоров'я займає найвищу позицію, оскільки є основою якісного, продуктивного, повноцінного життя людини. Серед чинників, які впливають на здоров'я, вчені визначають: спадковість – 20%, рівень медицини – 10%, екологію – 20%, спосіб життя – 50%. Враховуючи вагомість впливу способу життя на стан здоров'я особистості, вважаємо, що формування у дітей здоров'язбережувальної компетентності стане суттєвим підґрунтям її здорового способу життя. І починати зазначений процес необхідно з дошкільного віку, оскільки цей період життя дитини є визначальним у становленні особистості, формуванні ціннісного ставлення до самої себе, здатності певним чином впливати на умови життєдіяльності, усвідомлювати власне «Я». Це підтверджують дослідження І. Беха, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Кононко, В. Котирло, С. Кулачківської, В. Мухіної та ін.

Аналіз актуальних досліджень. Останнім часом активізувалися дослідження проблеми формування компетентності у дітей дошкільного віку. До кола наукових інтересів увійшли такі аспекти компетентності

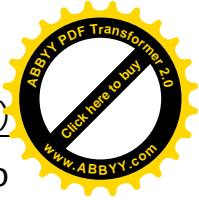
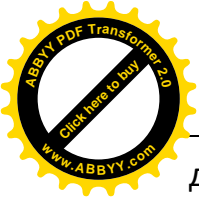
дошкільників: життєва (О. Кононко та ін.), соціальна (В. Кузьменко, Т. Поніманська, І. Рогальська та ін.), математична (Л. Зайцева, С. Скворцова, В. Старченко, К. Щербакова та ін.), комунікативна (А. Богуш, А. Гончаренко, О. Дзюба та ін.), фізична (С. Замрозович) тощо. Водночас формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей дошкільного віку не було предметом спеціального дослідження українських учених. За останні 10 років в Україні була захищена лише одна докторська дисертація, у якій вивчалися питання збереження і зміцнення здоров'я дошкільників (Н. Денисенко, 2002 р.), єдине дисертаційне дослідження з проблеми формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку було проведене російською вченою Л. Кузнецовою (2007 р.).

У наукових роботах з педагогіки, психології, філософії досліджуються окремі аспекти, що стосуються здоров'я, інтеграція яких дає уявлення про здоров'язберезувальну компетентність: культура здоров'я (Л. Безугла, В. Горащук, Г. Капранова, С. Кириленко, Ю. Мельник та ін.); ціннісне ставлення до здоров'я (Т. Андрющенко, О. Богініч, М. Боришевський, В. Петленко та ін.); здоровий спосіб життя (Н. Денисенко, О. Дубогай, О. Жабокрицька, С. Лапаєнко, В. Оржеховська, С. Свириденко та ін.).

Мета статті – визначити теоретичні основи проблеми формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей дошкільного віку; уточнити сутність понять, які мають з нею безпосередній змістовий зв'язок: «здоров'я», «ціннісне ставлення до здоров'я», «культура здоров'я», «здоровий спосіб життя».

Виклад основного матеріалу. Основні підходи до збереження і зміцнення здоров'я дітей визначені в «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні», Законах України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», «Державній цільовій програмі розвитку дошкільної освіти до 2017 року», міжгалузевій комплексній програмі «Здоров'я нації на 2002–2011 роки», Концепції Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2015 роки», Загальнодержавній соціальній програмі «Здорова нація на 2009–2013 роки» та ін.

Провідною ідеєю концепції нашого дослідження є розуміння того, що цілеспрямоване формування здоров'язберезувальної компетентності у

дітей дошкільного віку забезпечує розвиток особистості, яка свідомо ставиться до власного здоров'я і здоров'я оточуючих, дотримується здорового способу життя, що дає їй можливість вести якісне, повноцінне і продуктивне життя.

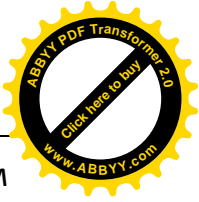
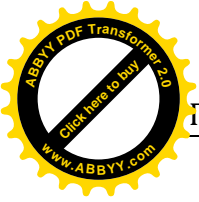
Концепція дослідження включає три взаємопов'язаних концепти, які сприяють реалізації провідної ідеї:

1. *Методологічний концепт* відбиває взаємозв'язок і взаємодію різних підходів до вивчення проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності у дошкільному дитинстві. Передумовами його є аксіологічний підхід, який дозволяє спрямувати зміст освітньої діяльності з дошкільниками на формування у них ціннісного ставлення до власного здоров'я і здоров'я інших людей з позиції сприйняття здоров'я як життєвої цінності; культурологічний підхід, який передбачає сприйняття феномену здоров'я в контексті культуротворення і культурозбереження особистості; особистісно-діяльнісний, який забезпечує інтеграцію особистісно орієнтованого і діяльнісного підходів, що уможлиблює усвідомлення дитини себе як здорової особистості, а також реалізацію комплексу дитячих видів діяльності та організаційно-методичних заходів для формування у дошкільників здатності до вибору моделі поведінки, яка сприяє здоровому способу життя і є складовою здоров'язбережувальної компетентності.

2. *Теоретичний концепт* визначає систему філософських, психологічних і педагогічних дефініцій, розкриття сутності яких забезпечить розробку моделі формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку.

3. *Методичний концепт* передбачає розробку критеріїв та показників сформованості здоров'язбережувальної компетентності у дошкільників, визначення комплексу педагогічних умов та створення програмно-методичного забезпечення процесу формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку.

У статті акцентуємо увагу на уточненні сутності понять «здоров'я», «ціннісне ставлення до здоров'я», «культура здоров'я», «здоровий спосіб життя» у контексті формування здоров'язбережувальної компетентності з позицій аксіологічного, культурологічного й особистісно-діяльнісного підходів.

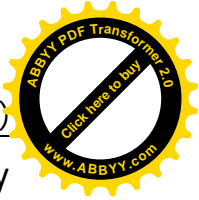
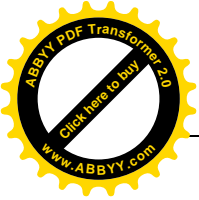

Сучасна наука доводить, що здоров'я людини є складним феноменом глобального значення, який може розглядатися як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорія, як індивідуальна і суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, таке, що постійно взаємодіє з навколишнім середовищем, що, у свою чергу, постійно змінюється. Загальноприйнятим у міжнародному обізі є визначення здоров'я, яке викладене у преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) (1948 р.): «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад» [5, с. 356]. У цьому визначенні підкреслюється взаємозв'язок між складовими здоров'я, що саме в сукупності визначають стан здоров'я людини.

Учені, які на сучасному етапі займаються дослідженням феномену здоров'я людини, а саме: Г. Апанасенко, І. Брехман, О. Дубогай, Ю. Лисицин, В. Оржеховська, В. Петленко та ін., даючи визначення поняття «здоров'я», одностайно дотримуються думки, що в його сутність вкладається набагато глибший зміст, ніж лише відсутність хвороб. Вони розглядають здоров'я як стан динамічної рівноваги організму людини з навколишнім природним і соціальним середовищем.

У визначеннях поняття «здоров'я» сучасні вчені звертають увагу на різних аспектах цього феномену. Згідно з аксіологічним підходом, провідне місце у становленні особистості, її прагненні до самореалізації посідає ціннісно-сміслова сфера, яка охоплює ціннісні орієнтації й стосунки, а також систему особистісних смислів. Враховуючи зазначене, у дослідженні ми розглядаємо здоров'я як вищу цінність людини та основну цінність культури нації, а однією із складових здоров'язбережувальної компетентності вважаємо ціннісне ставлення до здоров'я.

У дослідженнях учених доведено, що здоров'я людини залежить від її свідомості і поведінки. Так, французький філософ XVI ст. М. Монтень, характеризуючи здоров'я як найвищу цінність, зазначав, що воно залежить більшою мірою від самої людини, її психологічної готовності бути здоровою. На його думку, людина зможе докласти достатньо зусиль для збереження і зміцнення здоров'я лише в тому випадку, якщо усвідомить, що «...життя без нього стає нестерпним і принизливим. Без здоров'я меркнуть і гинуть радість, мудрість і знання».

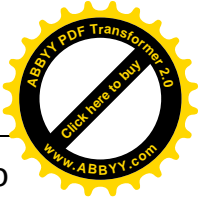
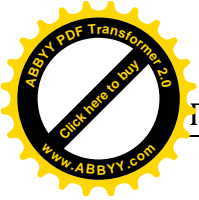

Питання щодо формування особистісних цінностей відображено у дослідженнях І. Бега. Учений доводить, що процес усвідомлення індивідуюмом своїх якостей зводиться до того, що кожна особистісна якість виражає певне ставлення, тобто конкретну дію, яка позначається на вчинках. Спонукальна сила особистісної цінності буде постійною, якщо матиме ознаки домінантності, тобто коли особистісна цінність як смислове переживання відволікатиме внутрішньо спрямовану увагу від інших суб'єктивних явищ [3, с. 31–33].

В. Петленко зазначає, що «обов'язковим чинником є формування особливого ставлення до здоров'я, яке виявляється в усвідомленні його цінності, а також позитивно-емоційному прагненні до дій з метою його зміцнення і вдосконалення» [10, с. 55].

Ціннісні стимули мають важливе значення в різних сферах життєдіяльності та у задоволенні індивідуальних потреб особистості. Загальноприйнятим у суспільній практиці є поділ цінностей на дві групи: матеріальні, що пов'язані з практичними потребами, і духовні, вищі потреби особистості. М. Боришевський до духовних цінностей відносить і валеологічні. Актуальною для нашого дослідження є думка автора про те, що детермінація валеологічних цінностей виявляється у відповідальному ставленні особистості до власного здоров'я. Лише та людина може повністю реалізувати фізичні та психічні можливості організму, яка з дитинства набуває навичок здорового способу життя. Турбота про власне здоров'я стає не тільки особистою справою індивіда, а й проявом відповідальності перед суспільством, державою. Пріоритетним напрямом наукових пошуків О. Богініч є формування в дітей ціннісного ставлення до здоров'я. Автором визначено послідовність процесу формування системи цінностей в індивіда, а саме: отримання інформації про цінності, її усвідомлення, сприйняття (особистісне прийняття) та переконання [4, с. 56].

На нашу думку, буде доцільним подання визначення поняття «ціннісне ставлення до власного здоров'я» в контексті його формування у дітей старшого дошкільного віку, виведене автором статті у попередніх дослідженнях. Це є «усвідомлення дошкільниками здоров'я як особистісної цінності, активна спрямованість на пізнання основ здоров'я, самостійне дотримання здорового способу життя» [1, с. 8].

Таким чином, відповідно до вищезазначеного можна припустити, що дитина, у якої буде сформоване сприйняття власного здоров'я як особистісної цінності, намагатиметься свідомо коригувати свою поведінку щодо здорового існування.

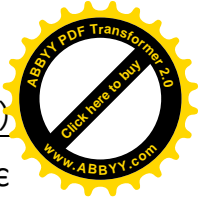
У контексті культурологічного підходу загально визнаною стає думка про те, що потреба у здоров'ї має трансформуватися в культурну потребу та стати нормою життя особистості (В. Бабич, О. Багнетова, В. Горащук, М. Гриньова, В. Кириленко, В. Климова, Г. Кривошеева, В. Оржеховська, Л. Татарнікова та ін.)

Наголошуючи на розвитку особистості, В. Солоухін пов'язує стан здоров'я людини з рівнем її внутрішньої культури. Він вважає, що культурна людина не може дозволити собі хворіти, тому високий рівень захворюваності населення, на його думку, є показником низького рівня культури людей. Таким чином, підкреслюється роль особистості в управлінні власним здоров'ям.

На думку В. Горащука, культура здоров'я особистості – це «важливий складовий компонент її загальної культури, зумовлений матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що виражається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок щодо формування, збереження й зміцнення її здоров'я. Вона зумовлює подальший розвиток усіх різновидів культур і передбачає формування людини як цілісного індивіда, охоплюючи всі сторони її життя. Культура здоров'я покликана перетворити будь-яку сферу діяльності школяра в засіб духовного, психічного й фізичного самовдосконалення, самооздоровлення» [6, с. 22].

Л. Безугла зауважує на тому, що «у системі заходів щодо формування культури здоров'я індивіда важливою умовою є його власна активність як наслідок усвідомленої потреби у дотриманні здорового способу життя» [2, с. 3].

Порівнюючи наукові підходи Е. Вайнера, В. Горащука, Г. Зайцева, В. Колбанова та ін. до розгляду поняття «культура здоров'я», Г. Капранова виводить поняття «культура здоров'я старшокласників». Дослідниця трактує його як «інтегративне особистісне утворення, яке проявляється в ціннісному ставленні до власного здоров'я та до здоров'я інших людей, у спрямованості до збереження та зміцнення всіх аспектів здоров'я, у здоров'ятворчій поведінці та дбайливому ставленні до навколишнього середовища» [8, с. 9].

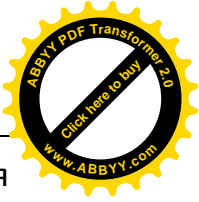
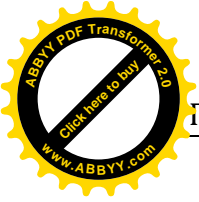

С. Кириленко зауважує, що поняття «культура здоров'я» включає умови та характеристики навколишнього середовища; індивідуальні якості та особливості особистості, уміння адекватно співвіднести себе з оточуючим світом. За такого підходу цілком правомірним є висновок, що культура здоров'я є невід'ємною складовою загальної культури особистості, забезпечує певний рівень знань, умінь, навичок з питань формування, збереження, відтворення та зміцнення власного здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно здоров'я оточуючих [9, с. 8].

Відзначений у дослідженні особистісно-діяльнісний підхід, на нашу думку, забезпечує формування у дошкільників здатності до вибору моделі поведінки, яка сприяє здоровому способу життя і є складовою здоров'язбережувальної компетентності. Як свідчить проведений нами аналіз наукової літератури, поняття «здоров'я» нерозривно пов'язане з поняттям «здоровий спосіб життя».

З філософської точки зору «спосіб життя» – це поняття, яке характеризує особливості повсякденного життя людей. Воно охоплює працю, побут, форми використання вільного часу, задоволення матеріальних та культурних потреб, участь у суспільному та політичному житті людей. Отже, здоровий спосіб життя спрямований на збереження та покращання здоров'я людини.

Арістотель, К. Гален, Гіпократ, Плутарх намагалися розкрити сутність феномену здоров'я, визначити чинники, що впливають на нього. Зокрема, античний лікар і учений Гіпократ вважав організм людини розумною системою, здоровий стан якої цілком залежить від її нерозривного зв'язку з природою і способом життя. Він зазначав, що перш, ніж лікувати хворих людей, потрібно «...вивчити все, що корисно на основі способу життя людей ще здорових». Арістотель наголошував на необхідності вести діяльне, розсудливе, цнотливе життя, під час якого фізичний стан має поєднуватися з душевною активністю. На думку Плутарха, першорядна роль у формуванні і збереженні власного здоров'я належить людині, її активній життєвій позиції у ставленні до навколишнього світу і самої себе. Адже той, хто розраховує забезпечити собі здоров'я, перебуваючи в лінощах, поводить так само нерозумно, як і людина, яка намагається мовчанням удосконалити свій голос.

З погляду англійського філософа Ф. Бекона, власні спостереження людини за тим, що їй корисно, а що шкідливо, є найкращим способом збереження здоров'я. Проаналізувавши свої звички стосовно дієти, сну, занять, одягу, відмовляючись від того, що здається шкідливим, людина може досягти високого рівня здоров'я. Ф. Бекон радив: «Коли хворієш, звертай увагу на здоров'я, коли здоровий – на свою активність».

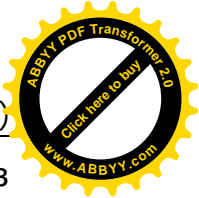
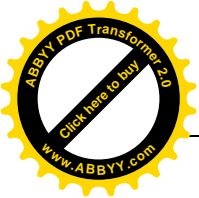
І. Смирнов у своїх дослідженнях розглядає здоров'я людини як соціальну проблему, в основі вирішення якої лежить філософський підхід. Розкриваючи взаємозв'язок суспільства і здоров'я людини, він наголошує на тому, що «...здоров'я – це повнокровне існування людини, у результаті якого її життя і діяльність сприймається нею як природний саморозвиток притаманних їй істотних властивостей та якостей» [11, с. 89].

Актуальними для нашого дослідження є висновки О. Дубогай, які стосуються здоров'я дитини. Автор пов'язує її фізичний розвиток і здоров'я з інтелектуальною та соціальною активністю, формуванням особистості та індивідуальності [7, с. 7–9].

Дослідження праць О. Вакуленка, Н. Комарова, Р. Левіна, І. Сущевої, Л. Сущенко, засвідчило, що основним змістом діяльності з формування здорового способу життя є розробка і реалізація соціальних проектів, які спираються на певні передумови, принципи, завдання, стратегії, механізми; метою формування здорового способу життя є сприяння досягненню у широкому розумінні благополуччя і здоров'я на всіх рівнях і для всіх; основними механізмами його формування є створення умов для окремих осіб, груп людей, громад позитивно впливати на проблеми здоров'я (С. Кириленко) [9, с. 8].

Отже, рівень здоров'я залежить від комплексу взаємопов'язаних зовнішніх і внутрішніх чинників, але більшою мірою – від психологічного настрою людини на здорове існування і способу її життя.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, необхідно зазначити, що у процесі цілеспрямованого формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку потрібно стимулювати усвідомлення дітьми здоров'я як особистісної цінності, тобто наявність ціннісного ставлення до здоров'я, розуміння культури здоров'я як складової загальної культури особистості і прагнення до здорового способу життя.

Предметом наших подальших пошуків стане детальний аналіз психолого-педагогічних аспектів формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

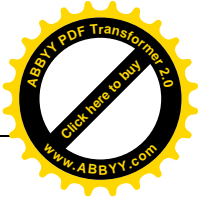
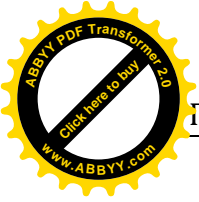
1. Андрущенко Т. К. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спеціальність 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Т. К. Андрущенко. – К., 2007. – 20 с.
2. Безугла Л. І. Організація самостійної роботи з формування культури здоров'я студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спеціальність 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. І. Безугла. – Луганськ, 2009. – 22 с.
3. Бех І. Д. Образ «Я» як мета формування і розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2. – С. 30–40.
4. Беленька Г. В. Здоров'я дитини – від родини / Беленька Г. В., Богінч О. Л., Машовець М. А. – К. : СпД Богданова А. М., 2006. – 220 с.
5. Большая медицинская энциклопедия : [в 30 т.] / [под. ред. Б. Петровский]. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1978. – Т. 8. – 528 с.
6. Горащук В. П. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спеціальність 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Горащук Валерій Павлович. – Х., 2004. – 63 с.
7. Дубогай А. Д. Психолого-педагогические основы формирования здорового образа жизни школьников младших классов : дис... доктора пед. наук: 13.00.01 / Дубогай Александра Дмитриевна. – КГПИ им. А.М.Горького. – К., 1991. – 374 с.
8. Капранова Г. В. Формування культури здоров'я у старшокласників загальноосвітньої школи промислового міста : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спеціальність 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Г. В. Капранова. – К., 2010. – 26 с.
9. Кириленко С. В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спеціальність 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / С. В. Кириленко. – К., 2004. – 17 с.
10. Петленко В. П. Основные методологические проблемы теории медицины / В. П. Петленко. – Л. : Медицина, 1982. – 242 с.
11. Смирнов И. Н. Здоровье человека как философская проблема / И. Н. Смирнов // Вопросы философии. – 1985. – № 7. – С. 83–93.

РЕЗЮМЕ

Т. К. Андрущенко. Теоретические аспекты проблемы формирования здоровьесберегающей компетентности.

В статье определены теоретические основы проблемы формирования здоровьесберегающей компетентности у детей дошкольного возраста. Уточнена сущность понятий «здоровье», «ценностное отношение к здоровью», «культура здоровья», «здоровый образ жизни» с позиций аксиологического, культурологического и личностно-деятельного подходов.

Ключевые слова: *здоровье, здоровьесберегающая компетентность, ценностное отношение к здоровью, культура здоровья, здоровый образ жизни.*

SUMMARY

T. Andriushchenko. Theoretical aspects of the problem of the formation of healthkeeping competence.

The article outlines the theoretical principles of the problem of formation of healthkeeping competence in preschool children. Specifies the essence of concepts health, value attitude to health, health culture, healthy way of life from the position of axiological, cultural and personal-activity approach.

Key words: health, healthkeeping competence, value attitude to health, health culture, healthy way of life.

УДК: 371.134:796.071.4

Л. І. Іванова

Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ В АСПЕКТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ З ВІДХИЛЕННЯМИ У СТАНІ ЗДОРОВ'Я

У статті обґрунтована важливість уточнення термінологічного апарату для якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, які будуть проводити роботу з учнями з відхиленнями у стані здоров'я, та визначено три групи понять, які її характеризують.

***Ключові слова:** поняття, термін, понятійний апарат, фізична культура, майбутні учителі фізичної культури, учні з відхиленнями у стані здоров'я.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що уточнення понятійного апарату будь-якої науки є досить важливою її складовою. Для з'ясування теоретичних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я важливо визначити тлумачення основних понять дослідження, оскільки у наш час спостерігається поява все більшої кількості термінів та понять, які не тільки не пояснюють певні явища або об'єкти, а навпаки заплутують навіть в тому, що вже добре відомо.

Так, Е. Вільчковський, Л. Сущенко, Р. Карпюк та В. Пасічник вказують на те, що «уточнення категоріального апарату є неперервним процесом у науці. Це підтверджується тим, що пошукова думка філософів освіти, педагогів, теоретиків фізичного виховання постійно проникає у глибину процесу професійної підготовки фахівців фізичної культури. Наукові пошуки приводять до оновлення змісту як логічних конструкцій цього процесу, так і модифікацій засобів дослідження, сприяють уточненню та формуванню нових понять у галузі фізичної культури, теорії та методики